

ПОНЯТТЯ ДУХОВНОСТІ В ФІЛОСОФІЇ.

Тема духовності і необхідності духовного відродження набула в наш час великої актуальності. В різних галузях гуманітарного пізнання під духовною деградацією розуміють моральну неспроможність, відмову від культури, релігії тощо. Так історики культури впроваджують поняття "ступінь духовності", а в етиці заговорили про "ступінь гріховності". Чи існує, одинок, філософське узагальнене розуміння духовності?

Відповідь на це запитання аж ніяк не проста. З одного боку, поняття духовності знаходиться у тісному зв'язку з корінними поняттями філософії і богослів'я: душа, дух, Ідеальне. Тому, природно, воно і притягало увагу багатьох поколінь філософів. З іншого боку, на протязі століть зміст цього поняття не мав своєї власної специфіки і співпадав із змістом інших філософських категорій. Лише в XVIII ст. починається процес диференціації змісту даної категорії. Ось, наприклад, читавмо у Г.С.Сковороди, що те, що Аристотель іменував формою, а Платон розумів як Ідею, насправді міститься у всіх трьох вказаних українським філософом світах. Людський дух схилює це "внутрішнє" світу і робить його своїм власним надбанням. Тут духовність є ні що інше, як Ідеальне. А Ідеальне, в свою чергу, відтворює ті нематеріальні властивості об'єкту, котрі закладені Богом. Аналогічну думку пізніше знаходимо і у В.Соловйова, який пише, що через волю, почуття, розум людини здійснюється і осягається розумом об'єктивно духовне. Воно-то й започатковує ціль і предмет, визначає сенс усієї духовної діяльності людини.

Проте вже у цих авторів зустрічається розуміння духовного як однієї з частин свідомості, і саме тієї, котра насамперед включає релігійні ідеали та цінності.

Ця остання Ідея набула багатостороннього обґрунтування в філософії XX ст. В пошуках специфіки людини і її відмінності від будь-якого іншого живого організму філософська антропологія висунула тезу про неповторність людського духу. А сам дух розглядається філософами як певна сукупність духовних процесів і стосунків, тобто, як духовність. Засновник цієї концепції Макс Шелер відкреслював, що завдяки духові особистість забезпечує свою екзистенційну незалежність. Духовність, згідно з Шелером,

вивляє себе як здатність до об'єктивного пізнання дійсності та її сутності, до самопізнання, яке підводить людину до світоглядного огляду себе з позиції вічного й нескінченного до прагнення вийти за межі скінченного.

Цей крок Макса Шелера був вирішальним у відокремленні змісту поняття духовності від змісту близьких філософських понять. Ряд важливих висновків при аналізі змісту і структури цього поняття було отримано також і філософами країни Схід (Федотова В.Г., Пролеєв С.В. та Ін.). Вважаю особливо цікавою їх Ідею поділення свідомості на прагматичну і духовну. Перша складається з інтересів, потреб і пов'язаних з ними цінностей. Друга виводить людину за межі тимчасового, повсякденного і не регламентується побутовими потребами або зиском. Вона складається з світоглядних, моральних, естетичних, правових Ідеалів добра, Істини, краси, справедливості і абсолютні цінності: життя, здоров'я, знання, праця, свобода, спілкування, самореалізація, тощо. Ці Ідеали та цінності відображують рядові властивості людини в їх абсолютному прояві. Вони у концентрованій формі виражають минулий досвід людства і в той самий час націлюють людину на подолання ще не скорених вершин. Завдяки вищим Ідеалам і цінностям буття конкретної людини залучається до буття світу і набуває універсальності змісту.

Сьогодні ми маємо усі підстави стверджувати, що зміст духовності не вичерпується сказаним. Вона складається також із специфічно духовних почуттів: віри, надії, любові, саме які і дозволяють людині зкерувувати свою діяльність на здійснення вищих Ідеалів та цінностей. Ці почуття характеризуються величезним потенціалом. Станній виникає, напевно, тому, що в духовному світі бажане майбутнє має більш реальний статус, ніж Існуюче сьогодні, і сприймається людиною як відворотний закон розвитку дійсності.

Нарешті, зміст духовності має ще один аспект; душевність. Завдяки духовним почуттям ми набуваємо більш чуйної та сприйнятливої вдачі у ставленні до Іншого. Ми стаємо більш співпереживачі, спів-чутливі, спів-учасливі.

Стже, духовність як філософське поняття - це свідомість, що носить екзистенційний характер. З одного боку, вона звільняє нас від побутового, прагматичного. З Іншого - дозволяє розглянути теперішнє з позицій майбутнього, негідне-з вершини вищих чеснот,